

військової адміністрації. 2023. 4 червня. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/news/121266> (дата звернення: 18.01.2026).

5. У Харкові створили мурал у пам'ять про вбитого росіянами волонтера. *Українформ*. 2025. 08 серпня. URL: <https://surl.li/xrucuv> (дата звернення: 18.01.2026).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-618-1-17>

ДИПЛОМАТІЯ НЕВИЗНАНОЇ ДЕРЖАВИ: ДОСВІД ЗУНР НА МІЖНАРОДНИХ МАЙДАНЧИКАХ ПІСЛЯ 1920 РОКУ

Дацків І. Б.

*доктор історичних наук, професор,
професор кафедри міжнародних відносин та дипломатії
Західноукраїнський національний університет
м. Тернопіль, Україна*

Після поразки визвольних змагань та втрати контролю над територією Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР) питання її міжнародно-правового статусу та дипломатичного представництва залишалося неврегульованим. Попри фактичну ліквідацію державності, уряд ЗУНР у вигнанні продовжував дипломатичну діяльність, намагаючись здобути міжнародне визнання та підтримку на провідних міжнародних майданчиках. Водночас ефективність цих зусиль, їх інструменти та вплив на міжнародне становище українського питання після 1920 р. залишаються недостатньо дослідженими. Це зумовлює необхідність комплексного аналізу дипломатичної практики ЗУНР як прикладу функціонування дипломатії невизнаної держави в умовах міждоїсної Європи.

На початку 1920-х років питання Східної Галичини залишалося предметом обговорення на міжнародних зібраннях і політичних форумах. Важливу роль у підтриманні цієї проблематики відіграла дипломатична активність уряду ЗУНР у вигнанні. Через направлення закордонних місій, подання офіційних нот і меморандумів – передусім до держав Антанти, Ліги Націй та інших міжнародних форумів – українська сторона намагалася домогтися відновлення державної незалежності й водночас оскаржувала окупаційну політику в регіоні. Такі кроки сприяли тому, що східногалицьке питання постійно залишалося у полі зору світової спільноти. Зокрема, воно обговорювалося 5–16 липня 1920 року на міжнародній конференції в м. Спа

(Бельгія) за участю представників Найвищої ради Паризької мирної конференції, а також Польщі та Німеччини.

10 липня 1920 р. укладено договір, згідно з яким Антанта брала на себе посередництво між Варшавою та Москвою для припинення бойових дій. Водночас вирішено провести міжнародну конференцію в Лондоні. У повідомленні про неї йшлося: «Представники Східної Галичини будуть також допущені в Лондоні до представлення їх справи на конференції. Прийняти рішення Найвищої Ради в справах литовського союзу, будучности Східної Галичини, договору, який має бути заключний між Данцигом і Польщею» [1, с. 213]. Крім того, зазначалося, що Польща бере на себе зобов'язання прийняти для виконання рішення Лондонської конференції з галицького питання.

Підсумки конференції в Спа уряд ЗУНР розцінив як вагомий успіх галицької дипломатії. Особливий оптимізм щодо можливості відновлення державності викликала ініціатива міністра закордонних справ Великобританії лорда Джордж Керзон. У своїй ноті від 11 липня 1920 року, адресованій більшовицькій росії, він окреслив так звану «Лінію Керзона» як межу між Польщею та радянською росією, при цьому Східна Галичина не передбачалася у складі Речі Посполитої.

Хоча Лондонська конференція так і не відбулася, угода, досягнута в Спа, засвідчила, що галицьке питання залишалося актуальним на міжнародній арені. У ті дні, коли уряд ЗУНР у вигнанні покладав значні надії на міжнародні конференції під егідою Антанти та Ліга Націй, спочатку в Спа, а пізніше в Севрі під Парижем 20 серпня 1920 р., радянська влада на чолі з В. Леніним намагалася використати це питання у власних інтересах. Політика Кремля щодо західноукраїнських територій обумовлювалася їхнім стратегічним значенням у планах поширення революційного впливу на Західну Європу. При цьому Ленін не передбачав приєднання Галичини до Українська Соціалістична Радянська Республіка, натомість планував створення окремої радянської республіки на базі колишнього австрійського коронного краю як плацдарму для подальшої експансії в Центральну Європу [2, с. 72–74].

Влітку 1920 р., коли Червона армія зайняла частину Галичини, на території 20 із 52 повітів Східної Галичини проголосили створення Галицька Соціалістична Радянська Республіка. Радянська влада там протрималася лише 50 днів: під тиском польських військ Червона армія відступала з середини серпня, 15 вересня Галревком залишив Тернопіль, а 25 вересня уряд фактично самоліквідувався у Вінниця.

Спираючись на рішення Найвищої Ради Паризької мирної конференції 1919 року, які передбачали лише тимчасову польську окупацію західноукраїнських земель, а також на підсумки конференцій у Спа і Сен-Жермен та ноту Джордж Керзон, що залишала Східну

Галичину поза межами Польщі, українські дипломатичні представництва у Відні, Берні, Лондоні, Парижі, Берліні, Празі, США та Канаді активізували свою роботу. Вона орієнтувалася на новий зовнішньополітичний курс – боротьбу за відновлення незалежної Галицької республіки без інтеграції з УНР. Для досягнення цих цілей Є. Петрушевич та його зовнішньополітичне відомство намагалися використати Ризьку мирну конференцію у вересні 1920 року [3, с. 470].

21 вересня 1920 року в Рига розпочалися переговори за участю делегацій радянської Росії, Польщі та радянської України. Оскільки на конференції планувалося обговорювати насамперед кордони між Польщею та радянськими республіками, Є. Петрушевич направив до Риги представницьку дипломатичну місію, яка вирушила з Відень 11 вересня [4, с. 322–323].

21 вересня К. Левицький надіслав президії Ризької конференції телеграму, в якій обґрунтовував необхідність участі делегації ЗУНР в переговорах. Він застерігав, що «вирішування державного становища Східної Галичини без нас – бо таке рішення дотично тої території без згоди населення Східної Галичини, зглядно Національної Ради як його легальної представниці, було би знасилуванням права само означення, якого наше населення ніколи не стерпить. Делегація просить президію подати це правно-державне застереження до відома Мирної Конференції» [5, с. 21–23].

Галицькі делегати проводили зустрічі та переговори з представниками англійської місії в Ризі, делегатом УНР В. Кедровським, головою московської делегації А. Йоффе та делегатами Білорусії. Вони також організовували прес-конференції для кореспондентів американських, німецьких, російських, німецьких та латвійських видань, на яких висловлювали позицію щодо перебігу перемовин та відстоювали інтереси українського населення Східної Галичини. Ризький мирний договір, який пізніше було ратифіковано, визнавав самостійність радянських України та Білорусії, припиняв бойові дії на радянсько-польському фронті та залишав Армію УНР сам на сам із Червоною армією, що призвело до її поразки та відступу в Польщу. Встановлений по Збручу кордон залишив під польською владою близько семи мільйонів українців Галичини, Холмщини, Підляшшя, Полісся та Волині. Договір став останнім серйозним зовнішньополітичним ударом по українській державності, формально завершивши епоху УНР і закріпивши поділ українських земель між Польщею та росією [2, с. 319].

Попри невдачі, уряд та дипломатична служба ЗУНР продовжували привертати увагу світової спільноти до східногалицького питання. 28 листопада 1920 року до Женеві на конференцію Ліга Націй прибула галицька делегація на чолі з Є. Петрушевичем, до складу якої увійшли К. Левицький, С. Витвицький, Е. Брайтер та інші. Делегація провела

переговори з представниками провідних держав і подала до Ліги Націй ноту з вимогами: «визнати Східну Галичину самостійною державою на її етнічній території, сприяти якнайшвидшому вирішенню питання, тимчасово захистити українців від польської окупаційної політики через міжнародну контрольну комісію та надати можливість Українській Національній Раді представляти інтереси населення в Лізі Націй. До ноти додавалися документи, що підтверджували її зміст» [1, с. 215–216].

Наступна сесія Ліги Націй у Париж 23 лютого 1921 року розглянула питання Східної Галичини та ухвалила важливе рішення: «постанови мирного договору про права національних меншин у Польщі не застосовуються до Галичини, оскільки вона знаходиться поза польськими кордонами; положення щодо виконання мандатів та контролю Союз Націй над мандатарем теж непридатні для Галичини, бо Польща не мала мандату на управління цією територією; норми Гаазької конвенції не можна застосовувати, адже на момент її укладення Польща як держава ще не існувала; Польща була лише фактичним військовим окупантом Галичини, сувереном якої залишалися держави Антанти (ст. 91 Сен-Жерменського договору). Рішення Ліги Націй та вимоги делегації ЗУНР були передані на розгляд Ради Амбасадорів Антанти [6, с. 192–193].

Отже, дипломатична діяльність ЗУНР після 1920 року засвідчила, що навіть за відсутності міжнародного визнання держава може залишатися активним суб'єктом міжнародних відносин. Через участь у переговорах, звернення до Ліги Націй та інші дипломатичні ініціативи уряд у вигнанні підтримував актуальність східногалицького питання на світовій арені. Водночас обмеженість реальних важелів впливу та геополітичні інтереси провідних держав зумовили невдачу у досягненні головної мети – відновлення державності.

Література:

1. Лозинський М. Галичина в рр. 1918–1920. Нью-Йорк : Червона Калина, 1970. 228 с.
2. Верига В. Визвольні змагання в Україні, 1914–1923: в 2 т. Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Т. 2, 1998. 502 с.
3. Дацків І. Б. Українська дипломатія (1917–1923 рр.) у контексті світової історії: Монографія. Тернопіль: КРОК, 2013. 621 с.
4. Литвин М., Науменко К. Історія ЗУНР. Львів: Олір, 1995. 362 с.
5. Назарук О. Галицька делегація в Ризі 1920 р.: спомини учасника. Львів: Укр. христ. орг., 1930. 86 с.
6. Лозинський М. Положення Східної Галичини зі становищем міжнародного права. Календар т-ва «Просвіта» на 1923 р. Львів, 1922. С. 190–195.